

Jos van der Lans

Van Koetsveld
LEZING

**De cliënt IS burger –
Hoeveel burger is de cliënt?**

5

**Dinsdag 4 november 2014
PEC Zwolle Stadion / IJsseldelta Center**

CANON

gehandicaptenzorg

zorg voor mensen met een verstandelijke beperking

1855

De idiotenschool van Van Koetsveld

Baanbrekend begin verstandelijk-gehandicaptenzorg

Dominee Cornelis Elisa van Koetsveld (1807-1893) zag vaak schrijnende toestanden bij gezinnen met een idioot kind en wilde met deze school de nood helpen verlichten.

IEDER KIND KAN WEL IETS LEREN - GENEZING DOOR OPVOEDING

'Zijn er idioten in Den Haag?' Die vraag stelde Cornelis Elisa van Koetsveld aan een gemeente-ambtenaar in Den Haag. 'Nee, dusdanige voorwerpen komen in de stad niet voor,' antwoordde die. De ambtenaar had het mis. Want niet lang daarna, in 1855, opende de idiotenschool van Van Koetsveld haar deuren op de Haagse Zuidwal.

De doelstelling van de school was: 'De lichamelijke, verstandelijke en zedelijke vorming van kinderen die door gebrekkig of verkeerd ontwikkelde geestesvermogens voor het gewone, zelfs lager onderwijs ongeschikt zijn. Deze vorming zal in eenen Evangelisch-Christelijken geest plaats hebben.' Van Koetsveld zag als dominee vaak schrijnende toestanden thuis bij gezinnen met een idioot kind en wilde met deze school de nood helpen verlichten. Het begon als dagschool met elf leerlingen, een jaar later waren dat er al ruim dertig: twee derde jongens, een derde meisjes. Na een paar jaar werd een drietal kinderen opgenomen die er permanent verbleven. Daarmee was ook een gesticht geboren. In 1858 kwamen school en gesticht onder één dak aan het Hoog Westeinde 2 in Den Haag. De definitie van idioten die de school hanteerde, stond in het algemeen reglement: 'allen die door gebrekkig of verkeerd ontwikkelde geestesvermogens voor eene gewone opvoeding en het gewone onderwijs onvatbaar zijn'. Zeer diep idioten werden echter niet opgenomen, omdat er enige hoop moest zijn op ontwikkeling, genezing of verbetering. In de praktijk bezocht een grote diversiteit aan kinderen de school. Ook verwaarloosde en psychisch zieke kinderen liet Van Koetsveld toe. Een paar maal werd een kind gebracht dat niet idioot, maar slechthorend bleek te zijn. De school had vooruitstrevende principes. Uitgangspunt was dat ieder kind wel iets kan leren. Bezoeken van en aan familieleden werden bevorderd. Het onderwijs werd sterk individueel gegeven, maar wel in een klassikaal systeem georganiseerd. Kinderen van een hoger niveau kregen les in rekenen, schrijven en lezen. Vaardigheden 'noodig in het dagelijksche, huiselijke en maatschappelijke leven' werden bij-

De Idiotenschool begon in 1855 met tien leerlingen aan de Zuidwal in Den Haag. In 1858 volgde de verhuizing naar Hoog Westeinde. De nieuwe naam werd: Het Geneeskundig Gesticht voor minderjarige idioten (zie schutblad voorin voor volledige afbeelding). ERS/ KOPERGRAVURE, MAKER ONBEKEND, NA 1885. COLLECTIE TOPOGRAFIE VAN NEDERLAND, ICB LEIDEN

HET
GENEESKUNDIG GESTICHT
VOOR
MINDERJARIGE IDIOTEN
IN
'S GRAVENHAGE.

HET IDIOTISME

OF

IDIOTEN-SCHOOL.

Eene eerste proeve op een nieuw veld van geneeskundige opvoeding
EN CHRISTELIJKE PHILANTHROPIE.

door

C. E. VAN NOETSVELD.

De Abendberg.

Zoodanig is de ongelukkige menschensoort, waarvoor ik een' blik van medelijden, een hart vol christelijke ontferming, maar vooral eene reddende hand kom vragen. En dat menschenras woont niet op de afgelegen eilanden der *Zuidzee* of tusschen de ijsbergen van het hooge Noorden, waar moedige zendelingen heen gaan om eene menschenziel te redden; het woont onder u, in uw midden: hier over u in de zelfde straat; daar ginds weg gesloten in de schuilhoeken van een gesticht; een enkele op den weg aan het ruwe gemeen prijs gegeven, of zelfs in de kermistent rond gevoerd; maar overal is hij de *idiot*, dat is, de *mensch op zich zelven*, die zich niet aansluit aan het groot en organisch geheel der menschelijke samenleving, en bijna nog minder aan zijns gelijken; die u

Koningin Sophie, de vrouw van koning Willem III was beschermvrouwe van de school en vereerde de kinderen regelmatig met onverwachte bezoeken.

De speelplaats van de
Idiotenschool.
ETS VAN R. BLOMMERS UIT 1856

gebracht, zoals geld tellen en klok kijken. Bij de kinderen van laag niveau lag de nadruk op spel, mimiek, spraaktraining en gymnastiek. Het algemene streven was van 'een idioot kind een welopgevoede idioot te maken'. Het personeel van de school bestond uit een onderwijzer, hulponderwijzers en assistenten, waarvan er in 1872 elf in dienst waren.

Leerbaar

Van Koetsveld liet zich inspireren door pedagogen uit het buitenland, zoals Itard, Séguin, Guggenbühl en Sengelmann. Zelf was hij een bekende theoloog, literator en hofpredikant. De school stond ook in de warme belangstelling van koningin Sophie, de vrouw van Willem III. Zij was beschermvrouwe van de school en vereerde de kinderen regelmatig met onverwachte bezoeken. Met de overheid ontstond in 1886 een conflict over het onderbrengen van het gesticht bij het Staatstoezicht op krankzinnigen. De inspecteurs meenden dat idioten een deelgroep van krank-

zinnigen vormden en tot de wettelijke competentie van een geneesheer-directeur behoorden. Het bestuur zag dat als een inbreuk op zijn beleid en verzette zich daartegen. Om uit de impasse te komen, mochten alleen idioten worden verpleegd die 'leerbaar' waren en niet ouder dan zestien jaar. Hierdoor moest op aanwijzing van de inspecteurs bijna de helft van de kinderen het gesticht verlaten. De inspectie drong ook aan op een naamswijziging, omdat alle idioten waren verwijderd. Het bestuur ging uiteindelijk overstag en veranderde in 1914 de naam in 'Geneeskundig opvoedingsgesticht voor zwakzinnige en achterlijke kinderen'. Die naamswijziging bleek een laatste stuipreuking: in 1920 sloten de deuren definitief. Van Koetsveld werd 'de Vriend der idioten' genoemd. Met zijn school begon de Nederlandse verstandelijk-gehandicaptenzorg. Pas tientallen jaren later kreeg zijn voorbeeld navolging met

de stichting van 's Heeren Loo (1891) en Huize Assisië (1904). Van Koetsveld wilde het leed van de gehandicapten verzachten, maar hij was ook wetenschappelijk geïnteresseerd. Hij schreef de eerste Nederlandse monografie over het idiotisme, *Het idiotisme en de idiotenschool. Een eerste proeve op een nieuw veld van geneeskundige opvoeding en christelijke philanthropie* (1856). Hij ging ervan uit dat ieder mens voor God gelijk is en dat ook in de idioot de mens volledig mens blijft. Zwakzinnigheid zag hij als een hersenziekte en hij meende dat de kern ervan willoosheid was. Er kon echter sprake zijn van genezing door middel van opvoeding. Het doel van de opvoeding was ontwikkeling, gericht op het verminderen van het isolement van de idioot door hem betrekkingen met de buitenwereld te laten aangaan. De onderwijzer stond dan ook centraal in de school en niet de arts. Kenmerkend voor de Haagse idiotenopvoeding was verder de nadruk op het gemeenschapsleven, teneinde de idioot geschikt te maken voor het huiselijk gezinsleven.

1891

's Heeren Loo in Ermelo

Groei van van gespecialiseerde inrichtingen

Zuster Van der Ploeg met patiëntje in 's Heeren Loo, 1917.

VERENIGING TOT OPVOEDING EN VERPLEGING VAN IDIOTEN EN AUFTELINGE KINDEREN

In de laatste decennia van de negentiende eeuw merkte dominee Willem van den Bergh dat er binnen zijn Voorthuizense gemeente tal van kinderen met een verstandelijke beperking onder mensonwaardige omstandigheden moesten leven. De ouders wisten niet hoe ze met dergelijke kinderen moesten omgaan.

Op de vergadering van 22 maart 1888 van de diaconieën van de Nederduitsch Gereformeerde Kerken in Nederland stelde hij dit probleem aan de orde. Hij vond dat de kerk daar iets aan moest doen. Een commissie onderzocht de zaak en de diaconieën kwamen tot de conclusie dat zij dit initiatief niet over wilden nemen. Een aantal leden van de commissie is daarna op persoonlijke titel verdergegaan en richtte de gereformeerde Vereniging 's Heeren Loo op met het doel huisvesting te bieden aan de meest ernstig gehandicapte kinderen en aangepast onderwijs te verzorgen aan kinderen die leerbaar waren. Ze noemden het de 'Vereniging tot opvoeding en verpleging van idioten en achterlijke kinderen'.

Fokko Kortlang, architect te Velp, werd de eerste directeur. Hij maakte een studiereis naar Duitsland, vertaalde een opleidingsboek voor personeel uit het Duits en nam de structuur van betrekkelijk kleine paviljoenen over. Op 3 februari 1891 ging de nieuwe inrichting 's Heeren Loo in Ermelo van start. Jongens en meisjes werden streng gescheiden gehouden en dat zou zo blijven tot in de jaren zeventig van de twintigste eeuw. Kortlang was een strenge, gereformeerde man; streng voor zichzelf, maar ook voor anderen. Hij vroeg het uiterste. Hij was niet alleen directeur (34 jaar lang, tot 1925), maar in de beginjaren ook administrateur en boekhouder tegelijk. Bovendien bleef hij architect want hij ontwierp alle nieuwe paviljoens. In het begin van de twintigste eeuw vroeg Kortlang binnen 's Heeren Loo aandacht voor de verwaarloosde jeugd. Dit leidde in 1907 tot de oprichting van Groot-Emaus in Ermelo, waar vooral verwaarloosde kinderen met een lichte verstandelijke

De uit Velp afkomstige architect Fokko Kortlang (1856-1927) is van 1891 tot 1925 de eerste directeur van 's Heeren Loo. Onder zijn leiding groeit de stichting voor verstandelijke gehandicapten voortdurend in omvang.

Huize Assisië in het Brabantse Blezenmortel/Udenhout was een compleet dorp.

beperking huisvesting en onderwijs kregen. In 1911 volgde Lozenoord, voor de opvang van zwakzinnige meisjes. Rondom de eeuwwisseling ontstonden ook rooms-katholieke instellingen voor mensen met een verstandelijke beperking, zoals 't Hoog Huis te Oss (1897), Huize Assisië te Udenhout (1904) en Huize Boldershof (voor idiote meisjes) te Druten (1907). Korte tijd later begon hetzelfde werk in de kloosters Sint-Joseph en Sint-Anna in het Limburgse Heel.

Dubbeltjes en kwartjes

's Heeren Loo maakte een stormachtige groei door en opende in de loop van de tijd acht nieuwe inrichtingen, overal in het land. In de jaren negentig van de twintigste eeuw werden fusies aangegaan met andere instellingen. 's Heeren Loo bleef relatief lang vasthouden aan de grote instellingsterreinen met paviljoenen daarop, terwijl elders allerlei initiatieven ontstonden om mensen met een verstandelijke beperking in kleinere settings te huisvesten (Philadelphia) of in de maatschappij te integreren (Dennendal). Pas in de jaren negentig werden schoorvoetend kleine wooneenheden in de woonwijken gebouwd en werden inrichtingsterreinen opengesteld voor de bouw van huizen voor niet-gehandicapte mensen.

Het doel van 's Heeren Loo was in het begin vooral kinderen door opvoeding en aangepaste scholing geschikt te maken om aan de maatschappij deel te nemen en ernstig gehandicapte kinderen zorg te bieden en te beschermen tegen misbruik en behandeling als dorpsgek. Aan die doelen is niet veel veranderd, alleen wordt er nu van uitgegaan dat die zorg ook in de maatschappij geboden kan worden en dat mensen met een verstandelijke beperking, met meer of minder begeleiding, kunnen deelnemen aan die maatschappij. Daarnaast zijn er veel meer (financiële) middelen beschikbaar dan in de beginjaren, toen het benodigde geld voor een nieuw paviljoen (10.000 gulden) door gelovigen in het hele land met centen en dubbeltjes bij elkaar werd gespaard.

Zelfvoorzienende gestichten

Inrichtingen voor mensen met een verstandelijke beperking waren tot na de Tweede Wereldoorlog volledig zelfvoorzienend: van voeding tot kledingherstel, buitenwerk

en technische ondersteuning. Elke grote inrichting had een eigen kerk, medische dienst, school, sanatorium en boerderij. In de loop der jaren kwam er steeds meer verbin-

ding met de maatschappij. Vanaf eind twintigste eeuw gingen mensen met en zonder verstandelijke beperking ook daadwerkelijk met en naast elkaar wonen.

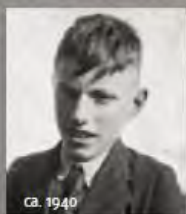

Jacob Leerentveld

Jacob Learentveld – 76 jaar Huize Assisië

ca. 1940

Jacob Learentveld was twee jaar oud toen hij in 1928 werd opgenomen in Huize Assisië in het Brabantse Biezenmortel (bij Ulvenhout). Hij zou er zijn hele leven blijven. In 2003 tekende Piet de Kroon zijn verhaal op in het boekje *Thuis op Assisië. Verslag van mijn leven*. Dat leverde een unieke beschrijving van driekwart eeuw internaatgeschiedenis.

Een paar citaten:

'Als broeder Clemens kwaad was op een jongen, dan deed hij 'eitje klutsen' en sloeg met de sleutels hard op zijn hoofd. Iedere dag was er wel eens ruzie. Ook de broeders met elkaar. Dan leefden ze het op de jongens uit.'

'Er kwam steeds meer ontspanning. Zo kregen we een zwembad, eerst nog onoverdekt en later binnen. Maar zwemmen zelf heb ik nooit geleerd. Ze hebben het ook nooit aan mij gevraagd. En dan word je natuurlijk ouder en heeft het niet zo veel zin meer.'

'Tegenwoordig is het erg rustig op het terrein. Ik weet wel hoe dat komt. Heel veel groepen zijn ergens anders gaan worien. In Kaatsheuvel, Oisterwijk of Loon op Zand. Als ik nu 's avonds over het terrein loop is het helemaal uitgestorven. Je ziet geen sterveling. Er zijn ook geen grote groepen meer. En de groepen die er zijn, zijn van minder niveau. En die blijven binnen.'

'Ik heb nooit in de maatschappij willen leven. Misschien wel als ik hier pas op mijn zestiende jaar naartoe was gekomen. Dan weet je natuurlijk veel meer van het leven. Dan had je

de kans gehad dat ik ook was weggegaan. Maar ik heb hier altijd geleefd en het is goed zo. Ik heb het altijd fijn gevonden. Ze konden me thuis natuurlijk ook niet goed verzorgen.'

Jacob Learentveld overleed in 2005, 78 jaar oud. Daarvan had hij er 76 in Huize Assisië doorgebracht. Zelfs na zijn dood hoefde hij het terrein niet te verlaten. Hij rust in vrede op de bijhorende begraafplaats.

FOTO: HILVERMAN

1896

De bijklasse van Meester Köhler

Begin van het speciaal onderwijs

De Rotterdamse hoofdonderwijzer Daniel Köhler (1863-1918) was een van de eersten die probeerden passend onderwijs aan te bieden.

SPECIALE KLASJES OF APARTE SCHOLEN - BUITENGEWOONLIJKE ONDERWIJS - BIO

Aan het einde van de negentiende eeuw gingen in Nederland bijna alle kinderen naar school. Hierdoor werd duidelijk dat een deel van die kinderen het onderwijs, dat inmiddels gestandaardiseerd was, niet of niet goed kon volgen. De oplossing was aanvankelijk eenvoudig: omdat er nog geen leerplicht was (ingevoerd per 1 januari 1901), werden deze leerlingen vaak van school verwijderd. Maar een aantal onderwijzers vond dit niet bevredigend. Zij vonden dat ook deze kinderen, die 'achterlijk' werden genoemd (verwijzend naar hun achterstand in het leren), recht hadden op onderwijs.

Een van de eersten die probeerden deze groep leerlingen passend onderwijs aan te bieden was de Rotterdamse hoofdonderwijzer Daniël Köhler (1863-1918). Ondanks zijn zwakke gezondheid was hij naast het gewone schoolwerk actief om het onderwijs aan achterlijke kinderen te verbeteren. In 1894 nam hij het initiatief tot het oprichten van 'De Vereeniging van Onderwijzers en Artsen werkzaam aan inrichtingen voor onderwijs aan achterlijke en zenuwzwakke kinderen'.

In datzelfde jaar discussieerde de Rotterdamse gemeenteraad over het probleem van de talrijke achterlijke kinderen die de lagere scholen bevolkten. Ze werden als verwaarloosd beschouwd en ze belemmerden een goede voortgang van het onderwijs. Over de oplossing verschilden de meningen: moesten ze bij elkaar gebracht worden in speciale klasjes of moest er een aparte school gesticht worden voor deze groep? Maar wat zouden de ouders ervan vinden als hun kind naar een school met zo'n etiket verwezen zou worden? En zouden de kosten niet de pan uit rijzen, temeer omdat 'achterlijk' nogal een vaag en ruim begrip was en zulke scholen veel leerlingen zouden kunnen aantrekken?

Daniël Köhler startte als proef in 1896 met een 'bijklasse', waarin deze groep kinderen aangepast onderwijs krijgt.

De gemeenteraad besloot een proef te nemen met een aparte klas ('bijklasse'), verbonden aan een lagere school waar nogal veel van deze kinderen te vinden waren. Daarbij koesterde men de hoop dat zij na enkele jaren teruggeplaatst zouden kunnen worden in het gewone onderwijs.

Individualiseren

Daniël Köhler stelde zijn school beschikbaar voor de proef en startte in 1896 met een 'bijklasse', waarin aan deze groep kinderen aangepast onderwijs werd geboden. Die aanpassing bestond er in de eerste plaats uit dat de leerstof zo aanschouwelijk mogelijk aangeboden werd. Ten tweede werd het onderwijs persoonsgericht, zodat de leerkrachten konden inspelen op de stemmingen en capaciteiten van de afzonderlijke leerlingen. 'Zo min mogelijk generaliseren, zoveel mogelijk individualiseren' was het parool. Niet elke leerkracht had dat in huis en daarom koos Köhler ervaren leerkrachten uit, die het onderwijs levendig en concreet konden maken, die geduld hadden, toegewijd waren en de kunst verstonden hun goede humeur te behouden. Zij moesten ook op het bord kunnen tekenen, les in handenarbeid kunnen geven en met de leerlingen gymnastiek oefeningen kunnen doen. Köhler pleitte voor een toelage op hun salaris, omdat zij door hun keuze voor deze groep kinderen kansen op promotie binnen het lager onderwijs opgaven.

Het was voor het eerst in Nederland dat kinderen met een leerachterstand of verstandelijke beperking niet uit het onderwijs werden verwijderd. Er kwam een eigen vorm van onderwijs voor hen, zonder dat zij daarvoor in een internaat ondergebracht

1896

De bijklasse van Meester Kö Begin van het speciaal onderwijs

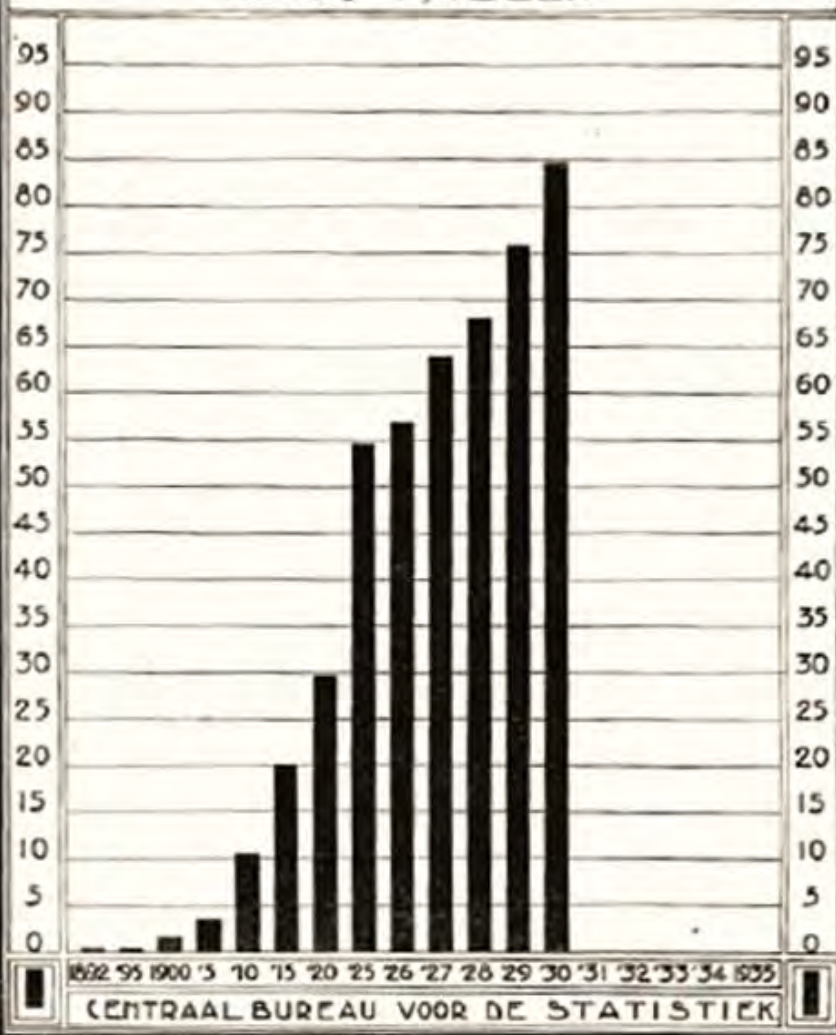
De Rotterdamse hoofdonderwijzer Daniel Köhler (1863-1918) was een van de eersten die probeerden passend onderwijs aan te bieden.

SPECIALE KLASSES OF APARTE SCHOLEN - BUITENGEWOONLIEK ONDERWIJS - BIO

Aan het einde van de 19e eeuw was in Nederland bij Meester Köhler. Hierdoor werd de klas van kinderen het ondoelmatig daardiseerd was. De oplossing was om dat er nog geen 1 januari 1901, van school verwijderd vond dit niet bevredigend deze kinderen, die (verwijzend naar de wet) recht hadden op

Een van de eersten die passend onderwijs aan te bieden was Daniel Köhler (1863-1918). Hij naast het gewone schoolonderwijs achterliet kinderen te tot het oprichten van een werkzaam aan inrichting voor zenuwzwakke kinderen. In datzelfde jaar discussieerde hij over het probleem van de overbevolkte scholen bevolkten. Ze belemmerden een goede oplossing verschild gebracht worden in opgericht worden voor kinderen waarvan vinden als hun kinderen wezen zou worden? En temeer omdat 'achter de deuren' en zulke scholen veel leerlingen zouden kunnen aantrekken?

TOENEMING VAN HET AANTAL LEERLINGEN OP DE SCHOLEN VOOR ZWAKZINNIGEN. IN 100 TALLEN

...sloot een proef te nemen met een aparte klas. Kinderen konden aan een lagere school waar nogal veel kinderen te vinden waren. Daarbij koesterde men de hoop dat na enkele jaren teruggeplaatst zouden kunnen worden naar het gewone onderwijs.

Zijn school beschikbaar voor de proef en een 'bijklasse', waarin aan deze groep kinderen een speciaal onderwijs werd geboden. Die aanpassing bestond erin dat de leerstof zo aanspreekbaar mogelijk werd gemaakt. In de tweede werd het onderwijs persoonsgericht. De krachten konden inspelen op de stemmen van de afzonderlijke leerlingen. 'Zo min mogelijk de leerlingen individualiseren' was het parool. Köhler had dat in huis en daarom koos Köhler voor een klas, die het onderwijs levendig en concreet maakte. De kinderen hadden veel geduld hadden, toegewijd waren en de kunst van de humor te behouden. Zij moesten ook op een manier les in handenarbeid kunnen geven en gymnastiek oefeningen kunnen doen. Köhler kreeg op hun salaris, omdat zij door hun keuze voor deze school kansen op promotie binnen het lager

...st in Nederland dat kinderen met een leerprobleem een beperking niet uit het onderwijs konden halen. Er kwam een eigen vorm van onderwijs voor hen, zonder dat zij daarvoor in een internaat ondergebracht

1896

De bijklasse van Meester Köhler

Begin van het speciaal onderwijs

1920

Het experiment van Meester Wepster

De beschermde werkvoorziening

Het matten van stoelen was in de eerste jaren een de meest voorkomende bezigheden van de werkinrichtingen.

EXTERNAAT VOOR PSYCHISCH INVALIDEN - SOCIALE WERKPLAATS - PARTICIPATIE

Rond 1915 nam het aantal leerlingen dat het Buitengewoon Lager Onderwijs (BLO) verliet toe. Tot die tijd hadden de onderwijzers de zorg voor hun oud-leerlingen op zich genomen, maar het werden er zoveel dat het een té zware taak werd. Daarom ontstonden verschillende initiatieven om oud-leerlingen van het BLO naar werk te begeleiden.

Twee groepen oud-leerlingen van het BLO hadden problemen om in het bedrijfsleven terecht te kunnen: leerlingen met gedragsproblemen en leerlingen met een matige verstandelijke beperking. Voor hen kon geen regulier werk gevonden worden. Aad Wepster (1884-1964), hoofd van een BLO-school in Dordrecht, was de eerste die het initiatief nam om voor deze oud-leerlingen een beschermde werkomgeving te scheppen. Hij zag dat de meeste leerlingen na het verlaten van de BLO-school een baan vonden. Maar voor sommigen was een baan in een fabriek of werkplaats niet haalbaar. Geplaagd en onbegrepen dwaalden zij in Dordrecht rond. Daarom begon hij met twee oud-leerlingen in 1912 in het handen-arbeidlokaal van zijn BLO-school met een experiment: het vlechten van biezen matten. Uit deze nazorgactiviteit ontstond het eerste 'Externaat voor psychisch-invaliden', dat op 6 juli 1920 werd geopend. Het was in die jaren een kleinschalig experiment. Er werkten de eerst vier jaar in totaal zestien oud-leerlingen in het externaat.

Sociale werkvoorziening in Tilburg, jaren vijftig.

Eenvoudigen van geest

In zijn Dordtse werkinrichting werden onder andere stoelen gemat, borstels en manden gemaakt, kokosmatten vervaardigd en netten gebreid. Er was een 45-urige werkweek. De consument wenste, aldus Wepster, geen rommel en daarom moesten de producten voldoen aan 'de hoogste eischen van soliditeit, afwerking en smaak'. Winstgevendheid was geen doelstelling, het ging er om oud-leerlingen van het BLO zo goedkoop mogelijk een zinvolle dagbesteding te bieden of hen door te geleiden naar reguliere arbeid. Medio jaren dertig liet Wepster een film, getiteld: *Eenvoudigen van geest*, maken over zijn Dordtse werkinrichting. Daarmee trok hij door het land om zijn ideeën over nazorg en werk voor verstandelijk gehandicapten te verkondigen.

De werkinrichting van Wepster kreeg navolging. Ook in de moeilijke jaren dertig nam het aantal werkinrichtingen toe: gemeenten waren gevoelig voor het argument dat het plaatsen van een oud-leerling van het BLO in een werkinrichting goedkoper was dan gestichtsverpleging.

Na de Tweede Wereldoorlog groeide het aantal werkinrichtingen verder. Er ontstond een lappendeken aan werkplaatsen gericht op mensen met lichamelijke, verstandelijke of psychische beperkingen. In 1948 werd in de Verklaring van de Rechten van

Aad Wepster (1884-1964), hoofd van een BLO-school in Dordrecht, was de eerste die het initiatief nam om voor deze oud-leerlingen een beschermde

1896

De bijklasse van Meester Köhler

Begin van het speciaal onderwijs

1920

Het experiment van Meester Wepster

De beschermde werkvoorziening

EXPERIMENT

Rond 1915 nam het aantal leerlingen dat het

1921

De nazorg van Pier de Boer

Van voorkomen van instellingszorg naar cliëntondersteuning

Pier de Boer is geboren op 10 september 1884 te Kimsdijk in Friesland als zoon van een cafehouder. Hij volgde in Haarlem de Rijksweekschool en kreeg een betrekking bij school 2 voor blo in Amsterdam. Vanuit deze functie werd hij benoemd

WANDELINDE AARDESBUREAUS - ZELFSTANDIGHEID OP ALLE LEVENSGEBIEDEN

In de eerste decennia van de twintigste eeuw liepen de aantallen oud-leerlingen van het Buitengewoon Lager Onderwijs (BLO) op. Een flink deel van deze oud-leerlingen kon zichzelf niet of nauwelijks staande houden in de samenleving. Gemeenten zaten daarmee in hun maag. In verschillende plaatsen werd geëxperimenteerd met zorg door vrijwilligers in Den Haag, met een verlengde opleiding voor BLO'ers in Rotterdam. Zonder veel succes. Een proef in 1921 met professionele zorg in Amsterdam slaagde wel.

derde en daarmee ook de vragen en verwachtingen van cliënten (en hun naasten). In dat nieuwe klimaat verschoven de taken van de sbo's van voorkomen van instellingszorg naar het bevorderen van zelfstandigheid en inclusie op alle levensgebieden. De term nazorg werd ingeruild voor 'cliëntondersteuning'. Een belangrijk aspect daarvan was de onafhankelijke positie naast de burger, als ondersteuning van zijn positie tegenover instanties en als gids door de regelgeving. In 2001 werd de taakstelling uitgebreid naar mensen met een lichamelijke, visuele of zintuiglijke beperking,

niet-aangeboren hersenletsel (NAH), autisme en chronisch ziekten. De naam veranderde in MEE (zie kader).

Door de invoering (2007) en uitbreiding (2015) van de Wet maatschappelijke ondersteuning krijgen gemeenten, net als in de vooroorlogse situatie, weer een bepalende rol in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking, met dien verstande dat het belang van cliëntondersteuning inmiddels expliciet in de wet is vastgelegd. Daarmee lijkt het experiment dat De Boer in 1921 begon terug bij af. Met dat verschil dat het idee dat

MEE maakt meedoen mogelijk

1896

De bijklasse van Meester Köhler Begin van het speciaal onderwijs

1920

Het experiment van Meester Wepster De beschermde werkvoorziening

EXTERNAAT

Rond 1915 nam het aantal leerlingen dat het

1921

De nazorg van Pier de Boer Van voorkomen van instellingszorg naar cliëntondersteuning

WANDELINDE

In de eerste decennia van de twintigste eeuw
liepen de aantallen oud-leerlingen van het

derde en daarmee ook de vragen en verwachtingen van cliënten (en hun naasten). In dat nieuwe klimaat verschoven de taken van de sbo's van voorkomen van instellingszorg naar het bevorderen van zelfstandigheid en inclusie op alle levensgebieden. De term nazorg werd ingeruild voor 'cliëntondersteuning'. Een belangrijk aspect daarvan was de onafhankelijke positie naast de burger, als ondersteuning van zijn positie tegenover instanties en als gids door de regelgeving. In 2001 werd de taakstelling uitgebreid naar mensen met een lichamelijke, visuele of zintuiglijke beperking, niet-aangeboren hersenletsel (NAH), autisme en chronisch ziekten. De naam veranderde in

MEE maakt meedoen

1923

De wagenbaan van Jacob Juch In de benen en aan het werk

ARBEIDSDOOP - IN 1923

Dertig jaar na de oprichting van 's Heeren Loo (1891) was er veel gedaan aan het ontwikkelen van een goed onderwijssysteem voor alle leerlingen.

Vitale impuls

Juch richtte zich als eerste in Nederland op het activeren van ernstig verstandelijk gehandicapten. Het allerbelangrijkste – zo meende Juch – was dat deze patiënten werden erkend als wezens die zich (net als iedereen) wilden uiten, maar daartoe de nodige verstandelijke ordening misten. Daardoor gingen zij slaan en schreeuwen. Vastbinden beschouwde hij als een regelrechte marteling. Immers: de drang om je te uiten wordt sterker, maar de mogelijkheden daartoe worden afgekapt. Hij bedacht allerlei methodes om kinderen die de hele dag apathisch zaten of lagen, in beweging te krijgen. Houten oefentoestellen werden in elkaar getimmerd om te bewegen en de kinderen te leren lopen, zoals een molen om in te lopen, een treintje om te duwen of te trekken

aparte mensen in een aparte wereld

burgers onder beschermingsbewind

1948

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens
Wereldwijde erkenning voor gelijke rechten

Een indringende l... was dat alle vorm... van geloof, ras of... de wereld bestred... nam de Algemene... naties daartoe de... *Rechten van de M...* op 'de erkenning v... en de gelijke en o... alle leden van de

Deze Universele Verklar... emancipatiebeweging... minderheidsgroepen... lijke beperkingen. Dat h... In 1971 namen de Veren... de *Rechten van Verstand...* door de *Universele Verkl...* een *Handicap*, die vervo... aangenomen. Deze op n... zijn in feite concretiserin... met verstandelijke bepe... andere burgers van hetz... dat de rechten van deze... omdat ze vaak over het... Nu zijn rechten mooi, z... er niet aan wil binden d... hebben de betrokken pe... bijvoorbeeld het verdra... door alle personen met... en fundamentele vrijhe... te beschermen en te wa... hun inherente waardigh... woorden: rechten moet

Sinds 1950 is 10 december
elk jaar wereldwijd de
Human Rights Day.

41

1952

Ouderverenigingen

Actieve ouders tussen behoudzucht en vernieuwingsdrang

Logo's van Om het zorgenkind, de rooms-katholieke Oudervereniging opgericht in 1957, Philadelphia, protestant-christelijke oudervereniging, 1956, en Federatie van Ouderverenigingen, 1964.

44

Ouders en v... Werelddoorl... ontwikkelin... aan menser... Vanuit een... visie op het... een steeds s... instellingen

Dat was nieuw... breng. Hun kind... hooguit op bez... *Elkander* (1952... volgden *Philade* (1957, katholiek... staan. Aanvank... levensbeschouw... mensen met de... kind met een ve... geloof. Maar al... behartiging: sa... betere positie v... ouderverenigin... om gezamenlijk... verenigingen (F... De ouderverinig... met verstandelij... zij zo een positie... omheen konde... daardoor steed... wereld af te dw... werden weggest... aan de samenle... De ouderverenigin... zingen. Daar... Ze richtten voo...

Ontbijt in een woonvoorziening van Philadelphia.

Dennenoord Bennekom was in 1962 het eerste kortverblijf tehuis voor jongeren met een verstandelijk beperking.

47

1955

Eerste gezinsvervangende tehuizen
Zelfstandig wonen in een groep

De eerste ge... midden jare... grote intran... ook wel soc... wilden de sf... gezellige hu... Ze werden o... zoals Philad... Pedagogisch

De oudervereniging was door gering... meerdere jaren v... de slag en zocht... plannen te realis... van protestants... bleven de grote... 1971 een van de... de gemeente Bo... niet wegstopper... gasten' genoem... In 1972 woonde... vervangende tel... Algemene Bijsta... een nieuwe geldt... groeide daarna g... vergelijking met... Aanvankelijk wa... vergroten en de... stad of dorp. Eer... toen. Ook in de... De bewoners kre... in die tijd. Maar... tijd naar zorg, ve... zaamheid kwam

Insigne Z-verpleegkundige.
Collectie: Florence Nightingale
Instituut - www.fnit.nl

Z-OPLEIDING - INSERVICE - COMPLEETRICHTICHTIG BEROEPSONDENING - ONDERZOECHSINDICIEN

De dagelijkse ver... verstandelijke be... zeventig van de t... taak van verplee... verpleging kreeg... Enkele jaren late... gebracht tussen... A en B. Het dipl... verpleging van 'z... Dat was toen de... 'zwakzinnigenzo...

Op initiatief van direct in 1957 de Federatieve De Z-verpleging als sp... verschenen ook de eer... *Grondslagen der Zwakzinnigenzorg*. In 1978 wettelijk erkend, De Z-opleiding was ee... verbonden aan de zorg in dienst was van de in die daar werkzaam wa... deze in service-opleidi... werken en leren waren... neerd, startte in 1972

1957

Professionalisering

Van Z-verpleging naar gespecialiseerde begeleiding

1968

Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
Van nationaal recht op zorg naar gemeentelijk maatwerk

In 1968 trad de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (awbz) in werking. De v... de financiering van de langdurige zo... onverzekerbare gezondheidsrisico's... hoeftigen, ouderen, gehandicapten, psychiatrische patiënten). De wet m... financiering van allerlei voorzieninge... op basis van een volksverzekering w... werkende Nederlander premie beta...

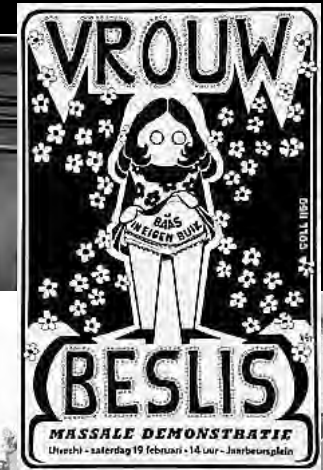
In de loop der jaren heeft de awbz diverse veran... breiding, inkrimping, flexibilisering, decentralise... maar het principe waarop de wet is gestoeld is o... fundamenteel geweest waarop de Nederlandse zo... met een (ernstige) verstandelijke handicap is ge... is (evenals de Algemene Bijstandswet) een van o... ontwikkeling van de naaorlogse welvaarts- ann...

3000 (1972 = 100)

AWBZ

zorgburgerschap

Revolutie van sociale wetenschappen en professionals

Eerst:
zorg / institutie
normaliseren
de maatschappij
naar binnen

Later:
zorg / institutie
vermaatschappelijken
de zorg de
maatschappij in

1974

Carel Muller & Nieuw Dennendal

Van verdunning naar vermaatschappelijking

Carel Muller, directeur
Nieuw Dennendal, 1974.

VERDUNNEN - BINNENINRICHTING - NORMALISEREN - VERMAATSCAPPELIJKEN

Op 3 juli 1974 werd in de zwakzinnigeninrichting Dennendal van de Willem Arntsz Stichting in Den Dolder het paviljoen Lorentz ontruimd. De medewerkers werden gearresteerd en honderden bezetters en sympathiserende ouders werden op straat gezet. De verstandelijk gehandicapten werden met bussen naar de Rijks Psychiatische Inrichting in Eindhoven afgevoerd. Premier Den Uyl sprak van 'een persoonlijke nederlaag'.

De affaire draaide om de vraag wat kon worden gedaan om mensen met een verstandelijke beperking (toen nog vaak zonder schroom als zwakzinnigen aangeduid) te bevrijden uit hun afzondering. De Dennendal-staf, onder leiding van de psycholoog Carel Muller (1937), wilde een 'verdunningsexperiment', waarin verstandelijk gehandicapten te midden van andere burgers hun leven konden leiden. Ze waren er onder de naam 'Nieuw Dennendal' in feite al mee begonnen en daarbij geloofden ze zo onvoorwaardelijk in hun eigen gelijk dat ze iedereen die bedenkingen had, onder wie het bestuur van de Willem Arntsz Stichting en nogal wat ouders, tegen zich in het harnas joegen. Daardoor escaleerde het conflict zodanig dat het uiteindelijk met harde hand een halt werd toegeeroepen.

De affaire-Dennendal speelde zich af in een roerig tijdsgewricht waarin alle oude intramurale zorginstituten ('inrichtingen') onder kritiek kwamen te staan, omdat ze mensen zouden 'dehumaniseren' en 'hospitaliseren'. Wie gek/zwakzinnig was, verdiende het niet om apart te worden gezet, maar diende juist in zijn eigenheid gewaardeerd te worden.

Het verdunningsplan van Muller werd in de jaren tachtig overgenomen door De Hafakker, de afdeling verstandelijk gehandicapten van een psychiatrische inrichting in Noordwijkerhout, onder leiding van de psycholoog Kay Okma, die eerder zitting had in het bestuur van Nieuw Dennendal. Na lang touwtrekken werd op 11 november 1986 de eerste verdunde woonwijk op het terrein

Huiskamer ten tijde van Nieuw Dennendal.

van De Hafkker geopend. Okma noemde verdunning 'binnen-integratie'; vanaf 1991 sprak hij van 'omgekeerde integratie'.

Deconcentratie

Het is een voorbeeld dat ondanks de dramatische afloop de impact van 'Dennendal' groot was, zij het dat het lang duurde voordat het normaliseringsdenken waar Muller c.s. voor stonden ook daadwerkelijk vaste voet aan de grond kreeg. Jarenlang bleef De Hafkker het enige instituut waar 'omgekeerde integratie' was gerealiseerd. Maar in de jaren negentig veranderde dat. Ingevoerd door Haags beleid ontstond een deconcentratiebeweging. Steeds meer bewoners van instituten gingen in kleinschalige voorzieningen in de samenleving wonen. Kay Okma vroeg zich daarom in de jaren negentig af of zijn 'omgekeerde integratie' nog wel 'bij de tijd' was. In Zeeland trok Piet van den Beemt een radicale conclusie. Van den Beemt was medewerker van Dennendal. Halverwege de jaren negentig werd hij directeur van Vijvervreugd, een instituut in Middelburg, dat hij omdoopte tot Arduin. Volgens Van den Beemt 'werden in instituten de mensenrechten geschonden'. Met medewerking van staatssecretaris Erica Terpstra stelde hij een plan op voor de-institutionalisatie en sluiting van het instituut. Eind jaren negentig was dit plan al grotendeels gerealiseerd en kon worden begonnen met de sloop van het instituut. Met die sluiting sloot Nederland aan op de de-institutionaliseringstrend die overal in de

westerse wereld leidde tot afbraak van grootschalige internaten. Maar dat gebeurde wel in een nogal traag – typisch Nederlands – tempo.

Inmiddels zijn in vrijwel alle zorgsectoren 'vermaatschappelijking' en/of 'ambulantisering' sleutelbegrippen in het beleid geworden. Grote instellingsterreinen, zoals Huize Assisië in het Brabantse Ulvenhout, waar duizenden verstandelijk gehandicapten woonden, stromen langzaam maar zeker leeg. Mensen moeten, zo luidt tegenwoordig het officiële beleid, in principe en zo lang mogelijk 'zelfstandig' kunnen wonen. Het gaat in vrijwel alle visiedocumenten van zorginstellingen voor 'mensen met een gebrek' (let op het steeds minder moreel geladen taalgebruik) om het

bevorderen van 'volwaardig burgerschap'. Dat is 'leven in een samenleving waar mensen verbonden zijn met anderen, zoals familie, vrienden, kennissen, collega's. Zij maken deel uit van (en dragen op unieke wijze bij aan) de samenleving. Die samenleving verwelkomt verscheidenheid, respecteert verschillen en is er trots op dat alle mensen bij de samenleving betrokken zijn.'

Of de samenleving in alle gevallen deze zorgbehoevenden echt goed kan opvangen wordt overigens ook betwist. De Twentse Zorgcentra kondigden in april 2007 aan dat zij een categorie ernstig verstandelijk gehandicapten liever op een rustig instellings-terrein zouden willen verzorgen (wat niet meer mocht) dan in de hectiek van de grote stad. Er barstte een stevige discussie los, die ongetwijfeld niet de laatste zal zijn.

Beelden van de ontruiming van Nieuw Dennendal op 3 juli 1974.

De pers, en vooral de Telegraaf, stookte het vuurtje op met alarmerende berichten.

ooit'n
normaal
mens
ontmoet?

en..., beviel't?

www.stichtingpandora.nl © stichting pandora

Denken kantelt

Aparte zorg komt onder kritiek

Staatssecretaris Hendriks van volksgezondheid in 1976

‘We zijn gedwongen naar andere wegen om te zien. Wegen die mensen minder afhankelijk maken van de verzorgingssystemen. De nadruk zal moeten liggen op zelfhulp, vrijwilligerswerk, kleinschaligheid van organisatie en decentralisatie van bestuur.’

Normaliseren, vermaatschappelijken ≠ ontzorgen

**Veranderen met behoud van zorg
Beschermingsbewind blijft intact
RIBW's, kleinere wooneenheden**

Staatssecretaris Hendriks van volksgezondheid in 1976

‘We zijn gedwongen naar andere wegen om te zien. Wegen die mensen minder afhankelijk maken van de verzorgingssystemen. De nadruk zal moeten liggen op zelfhulp, vrijwilligerswerk, kleinschaligheid van organisatie en decentralisatie van bestuur.’

=> EMANCIPATIE =>

HERINSTITUTIONALISERING

modernisering beschermingsbewind
gesubsidieerde ontplooiing

WMO

welzijn nieuwe stijl sociale wijkteams

Staatssecretaris Hendriks van volksgezondheid in 1976

‘We zijn gedwongen naar andere wegen om te zien. Wegen die mensen minder afhankelijk maken van de verzorgingssystemen. De nadruk zal moeten liggen op zelfhulp, vrijwilligerswerk, kleinschaligheid van organisatie en decentralisatie van bestuur.’

De systemen passen steeds minder in de moderne netwerksamenleving

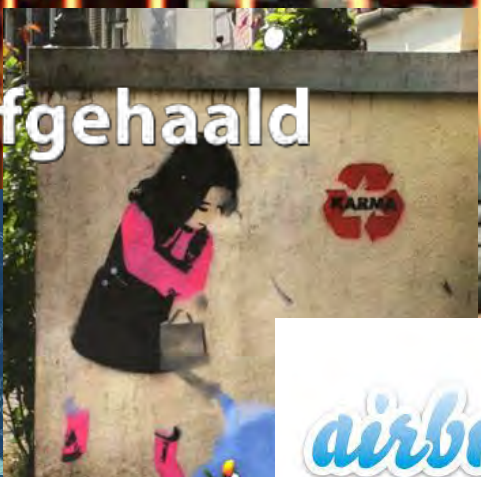
We leven niet in een tijdperk van veranderingen, we leven in een verandering van tijdperk

Herman Verhagen

Daan Roosengaarde

Thuisafgehaald

10 DE VOLKSKRANT
MAANDAG 26 AUGUSTUS 2013

Binnenland

Reportage 'Doe-democratie' in Noord-Brabant

Brabander neemt het over van gemeente

Waar de gemeente zich uit geldgebrek terugtrekt, nemen burgers niet me

Van onze verslaggever Marjon Boelwijn

BEST/OISTER plastic zakken,...

COMPENDIUM FOR THE CIVIC ECONOMY

What our cities, towns and neighbourhoods should learn from 25 trailblazers

ANTHONY BASS
CALVIN DEEP

A SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

A CIVIC ECONOMY

00-7

francity valiz

Woensdagavond
17 maart te Zwolle

Duurzame energie maak je zelf!

Kom luisteren en meepraten en doe inspiratie op.

Voor duurzame ambities...

SPONTANE STAD
URBAN URBAN DESIGN

BROOD FONDS WIKISTAD Brood via burgers WIKISTAD Brood via burgers WIKISTAD

Vandaag was het zo ver. Na maanden voorbereiding, gegevens verzamelen, de besluiten hebben we vanmiddag met Wikistad opgericht - een kring van zzp'ers, beschikbaar. Daarmee ontdoen ze zich van werkgevers hen opleggen om zich te kunnen dure systemen afhankelijk te zijn en ren. Dat dat kan, bewezen ze vandaag in j het woord voegden en een heuse er de foto met - bij elkaar gepropt - de

PARTICIPATIESAMENLEVING

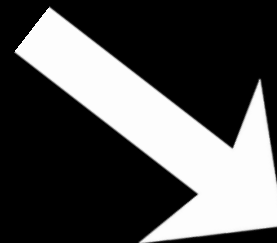

SYSTEEMWERELD

VERZORGINGSSTAAT

Hierarchie
Sturing
Regels
Beleid
Programma's
Institutes
Opdrachten
Grootschalig
Topdown
Subsidies
Gelijkheid
Consumeren

V
E
R
T
I
K
A
L

HORIZONTAAL

Samenwerking
Delen
Eigenaarschap
Kleinschaligheid
Netwerken
Platforms
Coöperaties
Doen
Produceren
Zelfbeheer
Sociaal doe-het-zelven
Maatwerk
Verschillen

VAN RIJK

TOP DOWN

NAAR WIJK

NETWERK / BOTTOM UP

**Kanteling in denken,
sturen en handelen**

LEEFWERELD
VERZORGINGSSTAAT

2015

Participatiesamenleving

Van verzorging naar meedoen (of verwaarlozing?)

De verouderde groep staat in de voorgrond, de nieuwe partij in de achtergrond.

Voorpagina de Volkskrant, 18 september 2013 – de dag nadat koning Willem-Alexander in zijn eerste Troonrede had uitgesproken dat 'de klassieke verzorgingsstaat verandert in een participatiesamenleving, van iedereen die dat kan, wordt gevraagd verantwoordelijkheid te nemen voor zijn of haar eigen leven en omgeving.'

WET MAATSCHAPPELIJKE ONDERSTEUNING - WET LANGDURIGE ZORG - PARTICIPATIEWET - PASSEND ONDERWIJS

Of de datum 1 januari 2015 een mijlpaal of een dieptepunt wordt in de geschiedenis van de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking valt anno 2014 moeilijk te voorspellen. Maar dat het een belangrijk moment zal zijn, lijkt geen twijfel. Met ingang van 1 januari 2015 treden een aantal nieuwe wetten in werking.

Het gaat om de volgende grote veranderingen: een uitgebreide Wet maatschappelijke ondersteuning voor de begeleiding van kwetsbare burgers; de Participatiewet voor het stimuleren van arbeid door mensen met een beperking; de Jeugdwet voor andere kinderen met opgroeioproblemen; de Wet Langdurige Zorg voor mensen met een zware verzorgingsbehoefte. En het Passend Onderwijs verplicht (per 1 augustus 2014) scholen om kinderen met leerproblemen in een gezamenlijk netwerk op te vangen. Al deze wetten raken de levens van mensen met een verstandelijke beperking.

De achtergrond van deze ingrijpende veranderingen is zowel economisch als ideologisch van aard. De (Europese) noodzaak om te bezuinigen noopt de overheid ertoe de aanspraken op zorg te beperken. Tegelijkertijd verkondigt dezelfde overheid de ideologie van de participatiesamenleving, waarin een groter beroep wordt gedaan op de zelfredzaamheid en participatie van burgers. De wettelijke veranderingen (transities) moeten beide doelen dienen. Uiteindelijk veranderen zij ingrijpend de wijze waarop kwetsbare burgers worden ondersteund. De hele operatie beoogt een systeemverandering; een omslag van het verzorgen van verschillende doelgroepen in aparte voorzieningen naar het zoveel mogelijk normaal laten deelnemen van deze doelgroepen als volwaardig burger aan de samenleving. De voornaamste wijziging voor mensen met een verstandelijke beperking is het beperken van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) tot intensieve 24-uurszorg, waar gemeenten de regie over gaan voeren. Gemeenten bekijken samen met de burger wat hij zelf kan, of zijn netwerk iets kan betekenen en of

Gehandicapten in ene gemeente beter af dan in andere door verschillen in bezuinigingen

Groot verschil zorg per gemeente

Van zorg naar draagvlak voor
Charlotte Huismans

UPTREKKE Zorgbehoefte is niet gelijk over heel Nederland. Het is niet alleen de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien, maar ook de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien. Het is niet alleen de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien, maar ook de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien.

Uiteindelijk is het niet alleen de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien, maar ook de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien. Het is niet alleen de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien, maar ook de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien.

De verschillen tussen de gemeenten zijn groot. Het is niet alleen de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien, maar ook de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien.

De verschillen tussen de gemeenten zijn groot. Het is niet alleen de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien, maar ook de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien.

De verschillen tussen de gemeenten zijn groot. Het is niet alleen de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien, maar ook de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien.

De verschillen tussen de gemeenten zijn groot. Het is niet alleen de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien, maar ook de vraag hoe vaak iemand met een verstandelijke beperking wordt gezien.

Uit de Volkskrant, 29 september 2014.

de praktijk. Er is, kortom, sprake van een spanningsveld tussen verschil en gelijkheid. Een humane democratische samenleving heeft de taak te streven naar een verzoening tussen gelijkheid en verschillen: alle mensen zijn gelijk, maar op een zodanige manier dat ze van elkaar mogen verschillen.

Noodzaak zorg

Waar nu voor mensen met ernstiger beperkingen voor gewaakt moet worden is dat juist het erkennen van verschillen tegelijkertijd leidt tot verwaarlozing of zelfs misbruik van deze groep mensen. Het erkennen van verschillen ontslaat een samenleving niet van de noodzaak om tegelijkertijd ook zorg te bieden. Ondersteuning bieden en mensen 'empoweren' blijven noodzakelijke voorwaarden om mensen met een verstandelijke beperking in staat te stellen om mee te doen. Als de wettelijke ontwikkelingen door de nadruk op bezuinigen en zelfredzaamheid in de praktijk aan die basisgedachte gaan tornen, zou de beoogde systeemverandering wel eens haar doel voorbij kunnen schieten. Daarom is het van belang om aan het einde van deze Canon erop te wijzen dat te midden van al deze veranderingen de functie van onafhankelijke cliëntondersteuning voor mensen met een verstandelijke beperking onontbeerlijk zal blijven. De cliëntondersteuner kan hulp geven bij het keukentafelgesprek, mensen met raad en daad bijstaan en hen helpen de weg te vinden naar passende ondersteuning. Bovenal kan de cliëntondersteuner helpen bij het zelf opstellen van een persoonlijk plan, waardoor mensen daadwerkelijk zelf eigenaar van hun plan en regisseur van de ondersteuning kunnen worden. Want dat is de vooruitgang waar het allemaal om te doen zou moeten zijn.

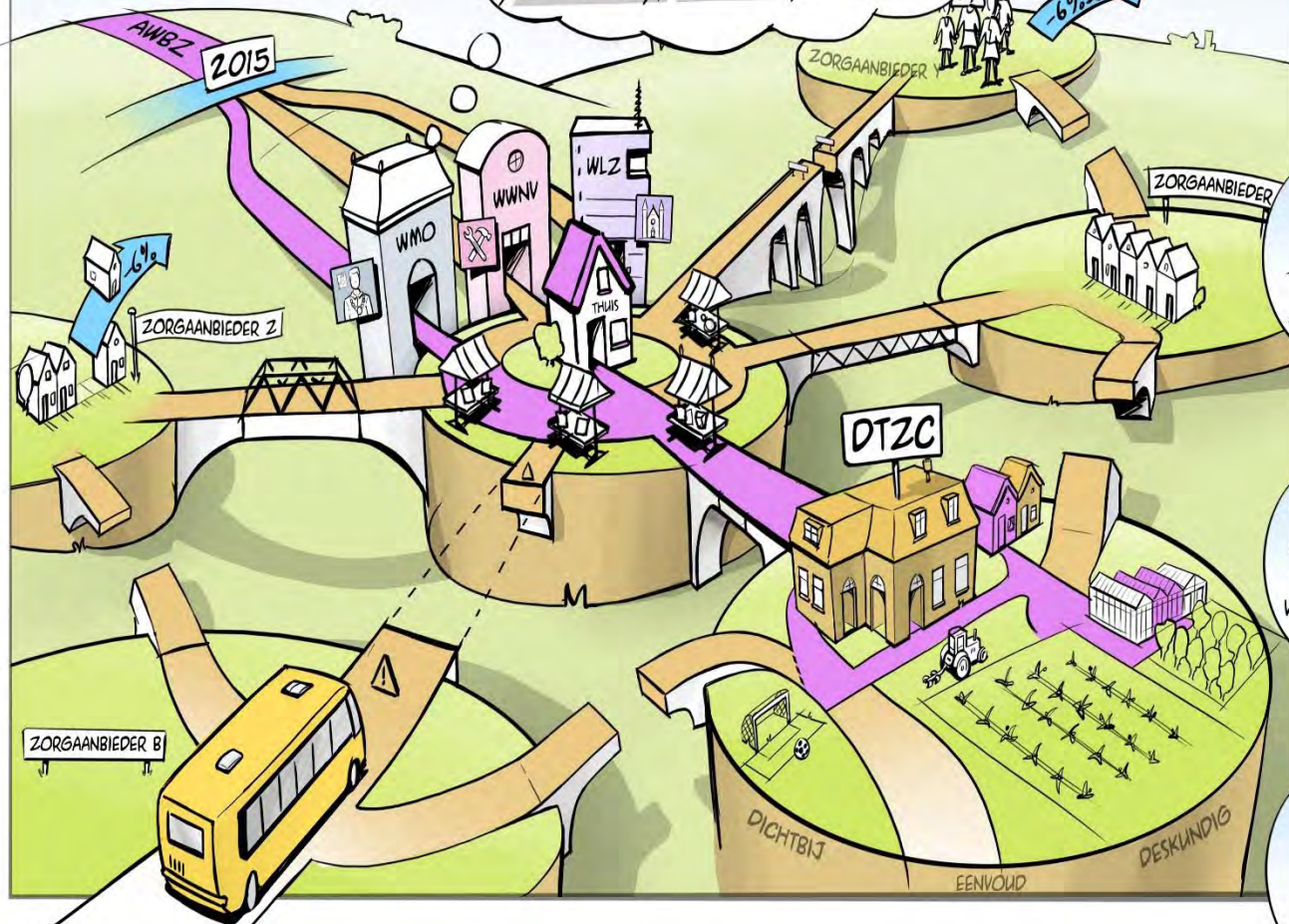
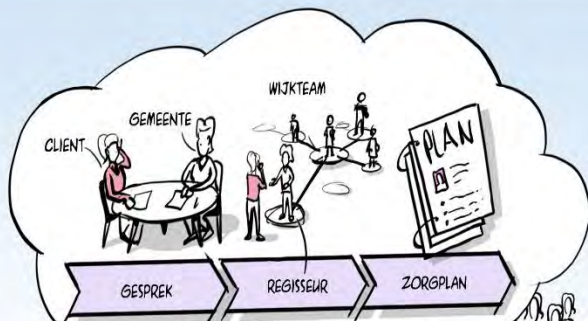
Mensen met een verstandelijke beperking moeten zoveel mogelijk in het gewone bedrijfsleven aan het werk. Maar lukt dat ook?

WMO

MONICA

CONSEQUENTIES

UITGANGSPUNTEN:

ZELF REGIE HOUDEN
VERANDERINGEN KOMEN
MAAR
KEUZES ZIJN AAN JOU!

TIP!

De cliënt IS burger – Hoeveel burger is de cliënt?

institutionele integratie in de samenleving

1. Materieel / wettelijk voldoende harde condities?
2. Durven instituties het oude, getrouwe beschermingsbewind los te laten?
3. Kunnen professionals anders? Minder zorgen, meer dienstbaar, meer gids, meer kennis delen met anderen (eigen kracht, netwerken), meer risico's?
4. Is de samenleving er klaar voor? Brandon 2.0

2010

Jongeren met een lvb tussen wal en schip

Oververtegenwoordiging in foute statistieken

Voor Kant folder van het netwerk Gewoon Meedoers, waarin uit elf organisaties samenwerken om jongeren met een licht verstandelijke beperking naar vermogen mee te laten doen in de samenleving.

COGNITIEVE KWETSBAARHEID – VERVOEREN VERMINDERDE INTELLIGENTIE – SCREENING

In 2010 luidde het Trimbos-instituut de noodklok over de kwetsbaarheid van jongeren met een licht verstandelijke beperking (lvb). Zij zijn extra kwetsbaar voor psychische stoornissen en problemen met alcohol en drugsgebruik. Er bestaat dan een verhoogde kans op vastlopen (psychische en/of gedragsproblemen), verslaving of zelfs op crimineel gedrag.

Mensen met een lvb hebben moeite om een juiste afweging te maken als er met meerdere aspecten rekening gehouden moet worden. Ze kunnen dan (sociaal) onhandige keuzes maken die hen vervolgens weer in de problemen brengen. De waarschuwing van het Trimbos-instituut staat niet op zichzelf, want in recente rapporten wordt genoemd dat mensen met een lvb oververtegenwoordigd zijn in de populaties van mensen die seksueel misbruikt zijn, gebruikmaken van psychiatrische hulpverlening, bekend zijn bij politie en justitie, een straf uitzitten in de gevangenis en opgevangen worden in de dak- en thuislozenzorg. In de reclassering wordt geschat dat 25 procent, zo niet 50 procent van het cliëntenbestand een verstandelijke beperking heeft.

De algemeen gebruikte definitie van lvb heeft betrekking op mensen met een intelligentiequotiënt (iq) tussen de 50 en 70, dat gepaard gaat met beperkingen in hun sociale aanpassingsvermogen. Omdat binnen deze definitie de nadruk al geruime tijd verschuift van het iq ('wat ze hebben') naar de mate van ondersteuningsbehoefte ('wat ze nodig hebben'), worden ook mensen met een iq tussen de 70 en 85 ('zwak begaafden'), wanneer zij beperkingen in hun sociaal aanpassingsvermogen ervaren, tot de groep 'licht verstandelijk beperkt' gerekend.

Het Sociaal en Cultureel Planbureau schat het aantal mensen met een licht verstandelijke beperking dat in 2013 bekend was bij zorgverleners op 74.000. Het aantal zwakbegaafde mensen met bijkomende problemen is hiervan een veelvoud, maar van deze groep vroegen in 2011 37.000 personen daadwerkelijk zorg. Een verstandelijke beperking kan ontstaan door biologische en/

Verraderlijk gewoon

Licht verstandelijk gehandicapte jongeren, hun wereld en hun plaats in het strafrecht

Marljo Teeuwen

Verraderlijk gewoon

Marljo Teeuwen onderzocht reclasseringsdossiers van jongeren met een lvb en interviewde jeugdreclasseringswerkers en vertegenwoordigers van justitie en politie. Een belangrijke rol in de verklaring voor de oververtegenwoordiging in het strafrecht speelt de normalisatiegedachte. Maar hoe normaal zijn ze, en zijn jongeren met een lvb – en de samenleving – er wel mee geholpen dat ze als normaal worden bejegend?

vrienden, informele en formele netwerken en kunnen daarmee goed functioneren in de samenleving. Vaak zijn mensen met een lvb harde werkers en behulpzaam.

Screening

In 2013 is de scil op de markt gekomen, een screeningsinstrument voor intelligentie en licht verstandelijke beperking om snel een vermoeden van een lvb te kunnen vaststellen. Het vervolgens alleen maar afnemen van een standaard intelligentieonderzoek is niet voldoende om een lvb definitief te kunnen vaststellen, omdat de meeste gangbare intelligentietests te veel gewicht leggen op het schools presteren. De sociale en praktische problemen worden daarmee niet goed in kaart gebracht. Nodig is een diagnostiek waarbij gezocht wordt naar de redenen voor de sterke kanten, de kwetsbaarheden en het vastlopen van een persoon. De steunende benadering voor kinderen en volwassenen met een lvb kan vervolgens gebaseerd worden op een grondige analyse van de sterke en de zwakke kanten van een persoon. Grondige kennis van en een goede kijk op deze groep mensen is een vereiste voor de professionals, zowel universitair als hbo-geschoold, zeker in deze tijd waarin het pleidooi klinkt om vooral 'generalisten' op te leiden. Maar kunnen die een onderscheid maken tussen een kwajongen en een jongere met een lvb? *

blijft bij de prestaties die op grond van leeftijd en context verwacht kunnen worden. Ook zijn de communicatie, conversatie en het taalgebruik concreter dan op basis van de kalenderleeftijd verwacht mag worden. Er kan gemakkelijk misbruik worden gemaakt van de goedgelovigheid van het desbetreffende kind. Als regel zijn er geen problemen met zelfverzorging en het oplossen van eenvoudige alledaagse problemen. Die ontstaan pas wanneer complexe taken moeten worden uitgevoerd, zoals het gebruik van het openbaar vervoer, het doen van dagelijkse boodschappen, het bereiden van gezonde maaltijden, en bankzaken en geldmanagement. Veel mensen met een lvb krijgen passende ondersteuning door familie,

Frion: Maatjes project ouders voor ouders

Baalderborg Groep: Een Proeverij van Burgerschap en innovatie

Ambiq: Clïëntparticipatie = Burgerparticipatie

*Interaktcontour: Verbeteren van de communicatieve
redzaamheid met behulp van de iPad*

De Twentse Zorgcentra: Gewoon een bijzondere woonwijk

JP van den Bent Stichting: Welke rol speel jij als burger?

*‘Aan het eind van deze werkplaats ben je als
begeleider in staat de zorg rondom je cliënt te
organiseren zoals de huidige samenleving dat eist.’*

HET IDIOTISME

OF

IDIOTEN-SCHOOL.

Eene eerste proeve op een nieuw veld van geneeskundige opvoeding
EN CHRISTELIJKE PHILANTHROPIE.

door

C. E. VAN NOETSVELD.

De Abendberg.

Clïëntparticipatie = Burgerparticipatie

[Home](#)

KeyRing's vision is for vulnerable people to be at the heart of their community, sharing their skills and talents for everyone's benefit. KeyRing exists to improve the life chances of Members.

[Our website and cookies](#)

[Community](#)

[Becoming a Member](#)

[Commissioning](#)

[A KeyRing Network](#)

[Opportunities](#)

[Members Login](#)

[Contact KeyRing form](#)

[Sign up for Keynotes](#)

Visit KeyRing on

facebook

KR News

[All news stories](#)

[Working for Justice
Group at BILD
Conference](#)

[Join KeyRing in Frome
on World Mental
Health Day](#)

[We're Driving up
Quality!](#)

[National Learning
Disabilities Awards](#)

[Take the Department
of Health Survey on
the Mental Health Act](#)

[KeyRing and Advance](#)

www.canongehandicaptenzorg.nl

CANON
gehandicaptenzorg

zorg voor mensen met een verstandelijke beperking

DeTwentse
Zorgcentra **SPRAAK**

De cliënt IS burger – Hoeveel burger is de cliënt?

institutionele integratie in de samenleving

1. Materieel / wettelijk voldoende harde condities?
2. Durven instituties het oude, getrouwe beschermingsbewind los te laten?
3. Kunnen professionals anders? Minder zorgen, meer dienstbaar, meer gids, meer kennis delen met anderen, meer risico's?
4. Wat is eigen kracht bij mensen met een V-beperking? Sociale netwerken inschakelen?
5. Is de samenleving er klaar voor? Brandon 2.0